

Анямене. 3 хронікі знішчення беларускай мовы. Вільня, „Gaudas“, 2000, 320с.

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1992 se stalo Bělorusko samostatným státem s oficiálním názvem *Рэспубліка Беларусь*. Na jeho území žijí Bělorusové, Rusové, Poláci, Židé a Ukrajinci. Již v lednu 1990 v období politického uvolnění za tzv. gorbáčovské perestrojky byl Nejvyšším sovětem Běloruské sovětské socialistické republiky přijat jazykový zákon, který prohlásil běloruštinu za státní jazyk. Snaha byla zavést jej do všech důležitých oblastí politického, hospodářského, společenského a kulturního života. Asi v první polovině roku 1992 vystoupili někteří politici s tím, aby ruština byla prohlášena druhým státním jazykem. Od parlamentu požadovali revizi jazykového zákona nebo uspořádání referenda k této otázce. Svůj požadavek odůvodňovali vzrůstajícími projevy nacionalismu, násilným zaváděním běloruštiny a nebezpečím vzniku napětí mezi skupinami obyvatel. V květnu 1995 běloruský prezident A. Lukašenko vyhlásil referendum, v němž se účastníci měli vyjádřit k jazykové situaci ve své zemi. 83,1% voličů hlasovalo pro zavedení ruštiny jako druhého státního jazyka. Referendum tedy rozhodlo, že vedle běloruštiny bude dalším úředním jazykem ruština.

V současné době je situace v Bělorusku velmi složitá. Proto aktuální je teď otázka, zda běloruštinu jako národní jazyk přežije, nebo zda jí bude silně konkurovat ruština, neboť většina odnárodněného obyvatelstva v ní nevidí budoucnost a je ochotna přejít od bělorusko-ruského bilíngvismu k užívání jednoho jazyka – ruštiny.

Předkládaný sborník nesoucí přiléhavý název *Анямене* (česky „oněmění“) představuje soubor vědecko-publicistických statí, jejichž autoři reagují na současnou situaci v Bělorusku.

Úvodní proslov (s. 3–6) otištěný v běloruštině a angličtině (jeho záhlaví v překladu do češtiny zní: *Cesta na Golgotu – dramatický osud běloruštiny*) napsal současný předseda nevládní organizace *Společnosti běloruského jazyka F. Skaryny A. Trusaŭ*. Zmiňuje se o poslání a významu vydávaného sborníku a přibližuje čtenáři historický osud běloruštiny. Období posledních pěti let po uskutečněném referendu k jazykové situaci označuje jako dobu „antiběloruské taktiky a strategie“, která se promítá do všech oblastí života národa. Současně připomíná, že podle provedeného průzkumu ze současných 10 milionů obyvatel 37% (tj. 4 miliony) mluví doma bělorusky (to je, jak dodává, početní stav obyvatel sousední Litvy). Běloruštinu má podle toho předpoklady, aby neupadla v zapomnění a aby se její užívání rozšířilo.

Jako předmluva (s. 7–15) slouží tři příspěvky. Autorem prvního je N. Hilevič, v letech 1989–1997 předseda *Společnosti běloruského jazyka F. Skaryny*. Podává v něm krátký historický nástin vývoje běloruštiny. Druhý napsal H. Buraŭkin, který předsedal zmíněné nevládní organizaci v letech 1997–1999. Ve svém pojednání přibližuje jazykovou situaci v období posledních deseti let. Jde vlastně o referát, s nímž autor vystoupil na *Kongresu demokratických sil Běloruska*, konaného 30. ledna 1999. Jako třetí příspěvek je otištěno *Provolání Společnosti běloruského jazyka F. Skaryny ke všem demokratickým silám Běloruska*, které bylo přijato 11. prosince 1998 na zasedání *Republikové rady Společnosti běloruského jazyka F. Skaryny*. Říká se v něm mj., že

„demokratické síly Běloruska nemohou nerozumět tomu, že potlačování našeho jazyka je potlačování naší svobody“.

Příspěvky ve sborníku jsou věnovány dílčím konkrétním problémům, které se za léta navrstvily a jejich analýza představuje objektivní ilustraci poměrů v současném Bělorusku. Jsou rozděleny do čtyř oddílů. Jejimi autory jsou historici, politologové, filologové, ekonomové, právníci, lékaři, filozofové, matematici, fyzikové, inženýři, pedagogové a také učitelé z praxe.

První oddíl (s. 17–82) obsahuje 12 statí, které jsou psány z pohledu historiků, politologů a právníků. Autoři se v nich zaměřují na otázky jazykové politiky v minulosti (srov. *Úpadek běloruštiny v bělorusko-litevském státě v 18. století*), ale především ve druhé polovině 90. let našeho století (srov. *Běloruština jako objekt státní diskriminace speciálně v letech 1994–1998, Diskriminace běloruštiny z hlediska mezinárodního práva a demokracie, Elita a jazyk, Může mít ruština na základě referenda z roku 1995 status státního jazyka aj.*).

Druhý oddíl (s. 83–140) zahrnuje 10 článků lingvisticky zaměřených, které popisují fungování současné běloruštiny (srov. *Bělorusko-ruský bilingvismus a běloruský etnos, Deformace systému spisovné běloruštiny v letech totality, Rusifikace běloruštiny jako projev útlatku, Pravopis – odraz historie, Běloruština na lavici obžalovaných, Zánik národní toponymie, Odstranění běloruských výrazů v matematické terminologii aj.*).

Nejrozsáhlejší je třetí oddíl věnovaný otázkám omezování běloruštiny ve výchovně-vzdělávacím procesu (s. 141–239). Má 26 příspěvků. Některé se soustředují na minulost (srov. *Postavení běloruštiny na běloruských školách ve 20. – v první polovině 30. let 20. století, Boj Společnosti běloruské školy proti diskriminaci běloruštiny v západním Bělorusku, Z dějin rusifikace všeobecně vzdělávací školy v Bělorusku /1944 – polovina 80. let/ aj.*). Většina je však orientována na aktuální stav (srov. *Úpadek běloruské školy v letech 1995–1998, Boj za běloruskou školu a proti ní v Hrodnu v roce 1995, Proč Bělorusové nemluví bělorusky, Potká běloruštinu osud latiny, Rusifikační charakter oficiálních školních plánů aj.*).

Čtvrtý oddíl (s. 240–305) představují úryvky novinových článků a rozhlasových relací z rádia Svoboda z let 1994–1999, které mají dokazovat antiběloruské nálady v současném Bělorusku.

Závěr sborníku (s. 306–316) tvoří tři stati; první má záhlaví *Мы – народ, што адвык ад слова* (autor: A. Vjarcinski). Druhý je vystoupením předního běloruského básníka N. Hileviče na XII. sjezdu běloruských spisovatelů (*Прамова на XII з'езде пісьменнікаў Беларусі*). Autorem třetího článku *Не дамо загінуць мове роднай* je akademik BAV R. Harecki. Všechny tři příspěvky reagují na současné politické, kulturní a jazykové poměry.

Stránky sborníku jsou doplněny fotografickými záběry; zachycují dění v zemi v posledních letech a současně doplňují psané slovo.

Na samý konec publikace je situován přehledný obsah (s. 317–319), který slouží snadné orientaci čtenáře.

Aleš Brandner